

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

SZERKESZTŐSÉG: KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR
DUNAKESZI, KOSSUTH LAJOS U. 6.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
LÓRINCZ RÓBERT

MEGJELNIK ÉVENTE HÁROMSZOR
KIADJA A KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

115 éves a vasútállomás épülete

A dunakeszi vasútállomás épülete a város egyik legrégebbi, s talán a legleromlottabb állapotban lévő építészeti emléke. Az ország első vasúti megállói közé tartozó, 1846-ban épített eredeti megálló nem felelt meg annak a színvonalnak, amelyet az 1891-ben létesített alagi lóversenypálya látogatottsága megkövetelt. Új állomásra volt tehát szükség, melynek 115 évvel ezelőtti, 1898-as tervezéséről, és építési munkálatairól a Mikszáth Kálmán által szerkesztett Országos Hírlap korabeli hírei tudósítanak: „A magyar királyi államvasutak igazgatósága elhatározta, hogy a dunakeszi állomást 106,000 forint költséggel teljesen újjáépítteti s az alagi oldalra, a nagytribün közelében helyezi el. Maga Dunakesz község még 60,000 forintot ad az építkezéshez, mely összesen az utakat és feljárókat hozzák rendbe. A régi állomási épületet lakásokká alakítják át. Az új állomás építését s az állomás kibővítését már megkezdték s, az összes munkálatokkal szeptember közepére készülnek el.” (1898. június 18.)

„Az alagi versenyekre legközelebb kiránduló sportközönséget kellemesen fogja meglepni az a hatalmas állomási épület, mely az alagi versenyter közvetlen közelében a vendéglővé átalakított kiállítási erdészeti pavillon alján épült. A kereskedelmi miniszter a nagy vasúti kölcsön első részletéből építtette a váczi osztálymérnökség fel-

ügyelete alatt az új állomást, mely a szakértők szerint a máv legmodernebbül berendezett állomása. Az új épület egy kilométer távolban van Dunakesztől, mely hatvanezer forint az utakat hozta rendbe, hogy az állomás könnyen hozzáférhetővé legyen. Az állomás, mely Dunakesz-Alag nevet kapta, most készült el teljesen s megnyitása e hónap 15-én megy végbe. E naptól kezdve a vasutak csak itt állnak meg s a régi állomást a tisztviselők lakásainak alakítják át.”

(1898. október 14.)

(a szerkesztő)

TARTALOM:

115 éves a vasútállomás épülete ...1

LŐRINCZ Róbert
Pillanatképek a gyártelepi könyvtár történetéből2KOLLÁR Albin
Helytörténeti tanulmányok a dunakeszi Körösi Csoma Sándor Általános Iskola évkönyveiben ...4BÁTONYI Pál
A felsővattai Watty család címerei5ÁGOSTON András
Cserkészélet a dunakeszi MÁV műhelytelepen6VIZDÁK Kamilla
Révész István tábori püspök, mint Dunakeszi plébánosa II. rész10

SZÁMUNK SZERZŐI:

ÁGOSTON András – művészet-történész
BÁTONYI Pál – nyá. ezredes (Szöd)
KOLLÁR Albin – ny. iskolaigazgató, Dunakeszi díszpolgára
LŐRINCZ Róbert – könyvtáros
VIZDÁK Kamilla – egy. hallgató

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példánybanAlapító szerkesztők:
Csoma Attila és Lőrincz Róbert
Felelős szerkesztők:
Lőrincz RóbertKiadja: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.Felelős kiadó: Csonka Mária
Nyomdai előkészítés:

Preysing Frigyes

Nyomda: Raszter Ny., Budapest
ISSN 1789-9230

E-mail: szemle@mail.dkvk.hu

A lap megjelenését támogatja
Dunakeszi Város Önkormányzata

A lapszám 6-9. oldalán szereplő fotók a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény tulajdonát képezik. A címlapon szereplő két képeslap Csoma Attila tulajdona.

LŐRINCZ RÓBERT
Pillanatképek a gyártelepi könyvtár történetéből

„A könyvtár az örök jelen.” Lénárd Sándor, az egykori orvos-polihisztor véleményének csak formailag ellentmondva kezdünk most „múltidézésbe”, s villantunk fel képkockákat a nyolcvanötödik évfordulóját ünneplő gyártelepi könyvtár történetéből.

Az előzmények már jól ismert várostörténeti események. 1926-ban a MÁV megalapította a Dunakeszi Vagongyárat, melynek indulásával egy időben létrehozták a munkások kulturális szervezetét, a Magyarság Dal és Önképző Egyesületet. Az önképzés mielőbbi megindulásának elősegítésére, az egyesület még ugyanebben az évben megalapította könyvtárát. Ennek ügyeit mint könyvtáros, Zsiday István főkönyvelő és két segéd könyvtáros, Barabás Gyula és Vass Géza intézte, külön díjazás nélkül. Az 556 kötetes induló könyvállomány adományokból gyűlt össze. A könyvtár a kölcsönzést 1928. május 26-án kezdte el a Járműjavító kultúrházának (a mai József Attila Művelődési Központ) egyik termében. Kölcsönözni hetente egyszer, pénteken 15 óra 30 perctől 17 óráig lehetett. A beiratkozási díj 30, a tagsági díj havi 20 fillér volt. A kölcsönzőket géppel írott, kemény táblákra ragasztott katalógus segítette a választásban. A működést és az állománynövelést az olvasók által befizetett díjakból, könyvadományokból és évi 1000 pengő ellátmányból biztosították.

A harmincas évek első felében a könyvtári tagok száma 200 körül mozgott, ez a Járműjavító dolgozóinak 25%-át tette ki. Lassan megindultak az ismeretterjesztő előadások is. 1936-ban, a Zsiday István által összeállított *Magyarság Dal és Önképző Egyesület könyvtári könyveinek jegyzéke* füzetkatalógus formában jelent meg. Ez, az akkori teljes könyvállományt (3000 címet az írók szerinti alfabetikus sorrendben), valamint a könyvtári házi szabályokat is tartalmazta. A katalógusból kiderül, hogy az állomány zömét a klasszikus és kortárs szépirodalmi regények tették ki, műszaki szakirodalom vagy ismeretterjesztő könyvek csak kis számban fordultak elő. 1944-ig még két pótgjegyzéket adott ki az egyesület, melyek szerint a negyvenes évek elejére az állomány elérte a 3600 kötetet.

A könyvek nagy része azonban a második világháborúban megsemmisült, szinte a nulláról indult újra a bibliotéka. Újjászervezését – mivel a Magyarság Dal és Önképző Egyesület a megváltozott politikai berendezkedés hatására rövidesen feloszlott – a Jármű Üzem Szakszervezeti Bizottsága vállalta magára, s így a volt egyesületi könyvtár (Dunakeszi Vagongyár Szakszervezeti Üzemi Könyvtára néven) szakszervezeti fenntartásban működött tovább. Néhány évig társadalmi munkában, 1950-től pedig mellékállásban vettek részt. Az 1950-es években kezdetben heti két napon, később három napon 15.30-18 óráig tartották nyitva. 1954-ben az időközben József Attila nevét felvevő Művelődési Otthont, s vele együtt a könyvtárat is függetlenítték a Járműjavító Üzemtől. Egy országos szervezet fenntartásába kerülve, ekkor kapta a Vasutasok Szakszervezete József Attila Művelődési Otthon Könyvtára nevet. Még ebben az évben, az intézmény történetében először, főhivatású (ám sajnos megfelelő előképzettség nélküli) könyvtárost neveztek ki a könyvtár élére. Ebben az időszakban az állomány átlagosan évenként mintegy 600 kötetrel gyarapodott, s évi közel 10 ezer forintot fordítottak a fejlesztésre.

Mivel a könyvtár kikerült a Járműjavító üzem szervezeti egységéből, a gyár 1954-ben létrehozta saját műszaki könyvtárát, melyet a Szerkesztési Osztály helyiségében helyeztek el. Feladata a gyár dolgozóinak szakirodalommal való ellátása lett, kezdő állománya pedig az addigi könyvtár műszaki könyvei közül került ki.

Még 1951-ben konkurensként jelentkezett a megalakuló községi, hivatalos nevén Dunakeszi Népkönyvtár, mely a Fő út melletti Kultúrházban (későbbi nevén Petőfi Sándor Művelődési Ház) nyitotta meg kapuit.

De térjünk vissza a Gyártelepre, írásunk „főszereplőjéhez”, a József Attila Művelődési Házban működő könyvtárhoz, melynek élére 1957-ben végre szakképzett könyvtáros került. Az éves fejlesztési összeg is ugrásszerűen emelkedett, 1958-tól átlagosan 20 ezer forintot fordítottak erre. Az állomány mintegy 700-800 kötetrel gyarapodott évente, kilenc év alatt majd a duplájára nőtt, 1967-re elérte a tízezer kötetet. A könyvtári állomány összetétele az 1960-as években megegyezett a közművelődési könyvtárakéval. Továbbra is túlsúlyban volt a szép- és az ifjúsági irodalom, az egyes tudományágakat csak általános mű-

Zsiday István

vek képviselték. A látogatók száma egészen 1965-ig nagyjából azonos volt, 400 fő körül mozgott. Az olvasótábor alakulásában 1966-ban, de főleg 1967-ben ugrásszerű fejlődés következett be. A Járműjavítóban 1966 elején indult el a „Szocialista brigád” mozgalom. A brigádok tagjai általános és szakműveltségük fejlesztése érdekében beiratkoztak, és rendszeresen kölcsönöztek is a könyvtárból. Így két év alatt a beiratkozottak száma 300 fővel, majd a duplájára nőtt. Elmondható, hogy a könyvtárat a Járműjavító munkásai és azok gyermekei látogatták. A gyerekek majdnem teljes egészében a gyár lakótelepén található 3. Sz. Iskola (ma Bárdos Lajos Általános Iskola) tanulói közül kerültek ki. A könyvtár amúgy is szoros kapcsolatot tartott fenn az iskolával, mely minden évben beépítette tantervébe a könyvtárlátogatást.

A könyvtár az üzem területén kiterjedt fiókkönyvtár-hálózattal is rendelkezett. A fényező-, az asztalos-, a kovácsműhelyben, a vasútőrségen és a bérelszámoló osztályon több száz kötetet helyeztek el. Ezen kívül a gyári üdülőket is ellátták olvasnivalóval. 1967-ben Királyrétre 50 kötet, Balatonlelre 110 kötet került.

1969-ben a könyvtári helységet átépítették, bővítették, tágas, alumínium könyvtartókat, modern fénycsővilágítást, melegvíz-fűtést kapott. A munkálatokhoz a fenntartó, a Vasutas Szakszervezet elnöksége 150 ezer forintos támogatással járult hozzá.

Könyvtárárató az 1969-es felújítás után

1971-től a megnövekedett könyvtári munka ellátására a főállású könyvtáros mellett egy hatórás kisegítő is alkalmaztak. 1974-ben a Fő úti nagyközségi könyvtár is – közös fenntartású intézményként – a Vasutas Szakszervezet irányítása alá került. Majd rövidesen újra változás következett. Dunakeszi 1977-es várossá alakulása után mindkét könyvtár a Városi Tanács fennhatósága alá került. Az időközben a Kölcsey utcába költözött hajdani Fő úti bibliotéka lett a központi könyvtár, a József Attila Művelődési Házban működő intézmény pedig ennek fiókkönyvtáraként üzemelt tovább. 2000-től a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár 1. Sz. Fiókkönyvtára néven szerepel.

A 75 éves jubileum emléktáblája – Dér Győző alkotása

Most, a kölcsönzés megindulásának 85. évfordulóján – ha csak egy rövid „névsorolvasás” erejéig is – emlékezzünk a gyártelepi könyvtár hajdani dolgozóira: Zsiday István, Barabás Gyula, Vass Géza, Lajos Gyula, Welser Gyula, Pék István, Pék Katalin, Egri János, Jakab Jenő, Jakab Gyula, Szakáll Sándorné, Mártván Gyula, Zöldi Péter, Petrik Lajosné, Ungváray Zsuzsanna, Zákonyi Gyuláné, dr. Gergely Józsefné, Keszeg Istvánné, Darvasi Ilona, Berkó Gizella, Horváth Olívia, Reszegi István, Szabó Eszter, Bókáné Kóvágo Ibolya, Szentpéteri Ilona, Dobos Béla, Mészáros Judit, Horpácsi Miklósné, Tóth Andrea, Csomár Ágnes, Fejér Elemérné, Fittler József, Oláhné Schwarcz Emma, Novák Elza, Hajtó Ilona, Garamszegi Zsuzsanna. Több mint tíz év óta Nyigrényi Katalin és Adorjáni Zsuzsanna várja az olvasókat.

S ha már Lénárd Sándorral kezdtünk, zárjunk is az ő gondolataival: „*van sorsuk a könyveknek, van az olvasónak is: s minden attól függ, mikor találkozunk.*” Reméljük, hogy az 1. Számú Fiókkönyvtár, ahogy az elmúlt több mint nyolc évtizedben tette, még ugyanúgy legalább nyolcvan évig segíti majd ezt a találkozást.

KOLLÁR ALBIN

Helytörténeti tanulmányok a dunakeszi Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola évkönyveiben

A Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola az 1990-es évek elején a Mucsá Csabáné által kezdett, majd a Harangozó Katalin által folytatott városi lakóhelyismereti versenyek szervezésével és lebonyolításával, valamint az iskola évkönyvének kiadásával a helytörténeti kutatómunka egyik műhelye lett. Az 1989 óta kibocsátott évkönyv nem csupán az adott

tanévben végzett munka eredményeiről tudósít, hanem – klasszikus hagyományokat követve – közöl történeti tárgyú tanulmányokat is. A tanulmányok szerzői a társadalomtudományok határon innen és határon túli jeles képviselői. Publikációikkal többek között Bernard le Calloc'h, Duló Károly, Erdélyi István, Gazda József, Horváth Lajos, Kubassek János, Losonci Miklós, Száraz György,

Virág Gábor, Wehner Tibor támogatta – önzetlenül – az évkönyv kiadóját. A diákok lelki-szellemi fejlődését szolgáló írások témái változatosak. A számos nagy ívű munka közül e közleményben néhány, egy jövőbeli tudományos igényű helytörténeti monográfia szempontjából különösen fontos tanulmányra szeretném föl hívni a figyelmet.

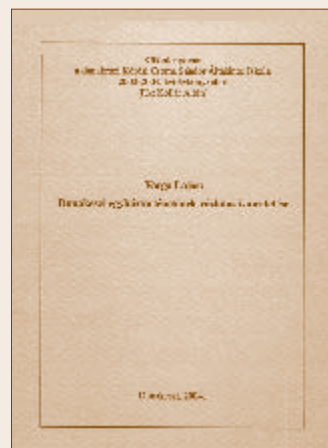
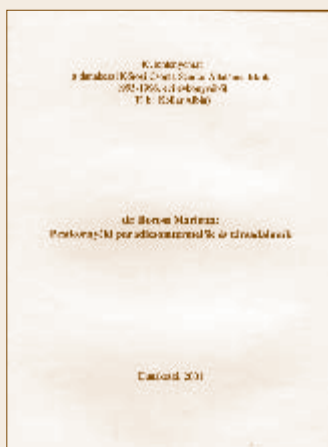
Településünk történetének legendás fejezetét képezi a paradicsomtermesztés kezdetének és elterjedésének időszaka. Az 1870 után a környéken gazdálkodó bolgár és szerb kertészek művelési módszereit, az általuk terjesztett növényeket megismerve több dunakeszi család fogott bele a szabadföldi paradicsomtermesztésbe. E tevékenység – a pesti piacozással kiegészítve – jelentős gazdasági fellendülést jelentett a helybeli gazdálkodók számára. Boros Marietta néprajzkutató, az 1950-es években végzett kutatásai alapján, a Dunakeszin és környékén művelt gazdasági ág kezdetét és hatását mutatja be az 1995/96-os számban a *Pestkörnyéki paradicsomtermesztők és társadalmuk* címen közölt tanulmányában. A képekkel is illusztrált munka a századforduló helyi eseményeibe nyújt betekintést.

Büszkén tekintünk az 1848/49-es hazai eseményekre. Jól ismertek a dicső szabadságharc eseményei, s a korszak politikai küzdelmei, de ez ideig keveset tudtunk e fontos időszaknak Dunakeszit érintő történéseiről. Ennek a periódusnak a helyi történetét tárja föl értekezésében Zachar József akadémikus, amely *Dunakeszi és a sorsfordító 1848/49* címen jelent meg a 2000/2001-es számban. A nemzetközi híró történész a Szent Mihály római katolikus plébánián

őrzött *Háztörténet* bejegyzései és eddig nem hasznosított hazai és külföldi levéltári anyagok alapján mutatja be a korabeli Dunakeszi eseménytörténetét. A sok újdonságot tartalmazó tanulmányban olvashatunk a települést átszelő vasútvonal szerepéről, a közeli településekért (Vác, Gödöllő, Pest) vívott küzdelmeknek a dunakesziek életére tett hatásáról.

Nagytemplomunk és így a település védőszentje Szent Mihály arkangyal. Az évkönyv 1999/2000. évi számában jelent meg Uzsoki András régész, nyugalmazott múzeumigazgató tanulmánya *Dunakeszi város Szent Mihály patrocíniuma* címmel, amelyben a védőszentnek való felajánlás történetét kutatja. A kitűnő elaborátum leírja az olyan alapvető egyház- és településtörténeti fogalmak jelentését, mint a templomalapítás, felszentelés, megáldás, a kegyúri jog. Tárgyalja Szent Mihály szerepét a Bibliában és a főangyal tiszteletét az egyházban. Külön fejezetben mutatja be Szent Mihály magyarországi patrocíniumait, valamint égi oltalmazónk megjelenését a település életében.

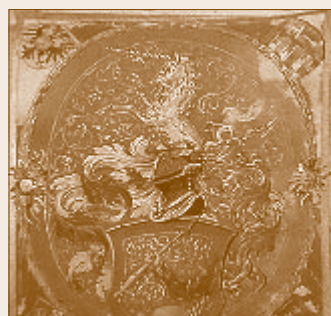
1997-ben jelent meg dr. Varga Lajos *A Váci Egyházmegye történeti földrajza* című kiváló műve. Az évkönyv kiadójának kérésére a szerző, Monsignore Varga Lajos, egyházmegyei levéltárának és könyvtárának akkori igazgatója a nagyszerű, átfogó alkotás Dunakeszi három plébániájára vonatkozó fejezetét, újabb kutatásainak eredményeivel kiegészítve, a kiadó rendelkezésére bocsátotta. Templomaink történetének tudományos bemutatása az évkönyv 2003/2004. évi számában olvasható. Az alapvető tanulmány városunk 750 éves évfordulóján *Dunakeszi egyháztörténetének vázlatos ismertetése* címen, Hohner Miklós színes felvételeivel kiegészítve, – a fent bemutatott dolgozatokhoz hasonlóan – különlenyomatban is megjelent.

BÁTONYI PÁL

A felsővattai Wattay család címerei

A Wattayak nemesi levelének címere fontos jelképeket mutat. A sisakdísz egy unikornis, azaz egyszarvú, a család ősiségére utal. A címerpajzson található zöld hármashalom, a Magyar Köztársaság címeréhez hasonlóan az ősi (késő avar kori) uralkodói hatalom szimbóluma. A hármashalom fölött arany nyilat tartó kar látható, mely az ősi katonai vitézség jelképe. A nemesi levél az oszmánok elleni harcok során elveszett – valószínűleg Fülek 1682. évi elestekor, amikor a török csapatok mellett Thököly kurucjai, az erdélyi és moldvai fejedelemségek csapatai is az ostromlók között voltak – és csak évtizedekkel később, Erdélyben került elő.

A felsővattai Wattay család Dunakeszin birtokos családtagjai és címerei:

Wattay I. Pál (†1715) 1661-től Dunakeszinek is birtokosa, Nógrád és Pest-Pilis-Solt vármegyékben fontos tisztségeket lát el, majd 1681-től Pest-Pilis-Solt vármegye helyettes alispánja. Címeres pecsétje több iratán is megmaradt töredezett állapotban. A tevékenysége elismeréseként a régi pesti vármegyeháza kápolnájában az itt látható címerét helyezték el. A valószínűleg emlékezet után készített címeren sisakdíszként az unikornis helyett a magyarok szent állata, a szarvas jelenik meg. A címerpajzson hiányzik a hármashalom, viszont megjelennek a magyarok bejövetele előtt már a Kárpát-medencében honos székelyek jelképei (arany napcsillag és ezüst, telő hold). A kézben tartott nyíl itt lefelé mutat.

Wattay II. Pál (†1679) I. Pál fia, 1667 és 1679 között a kecskeméti járás szolgabírája. Az oszmán hódoltsági területen végzett munkájáról címeres irata nem maradt fenn.

Wattay János (†1723) I. Pál fia, 1686 és 1689 között a váci járás - benne Dunakeszi - szolgabírájaként a keresztény közigazgatás újrászervezője, majd 1704-től Pest-Pilis-Solt vármegye első kuruc alispánjaként a kuruc közigazgatás megszervezője, a vármegye jelentős betelepítője. A címerpajzsán újból megjelenik a hármashalom, a székely jelképeket viszont nem tartalmazza.

Wattay István (†1723) II. Pál fia, a Nógrád vármegyei kuruc nemesi felkelők zászlótartója, majd Ajnácskő várának kuruc kapitánya, és társa Wattay Jánosnak a vármegye betelepítésében. Címere nem maradt fenn.

Wattay III. Pál (†1785) János fia, táblabíró, a pomázi kastély építetője. Címere a család jelmondatával (IUNTA VIS FORTIOR) a pomázi kastélyon ma is látható. A címere megegyezik Wattay János címerével, de a nyíl ismét felfelé mutat.

Wattay Farkas (†1747) István fia, aki eladta Dunakeszi részbirtokát Grassalkovich Antalnak. Nem maradt fenn címere.

Wattay Borbála (†1784) István lánya. A sziráki kastély építetőjének címere két változatban maradt fenn, egyrészt a kastélyon, másrészt a halotti zászlaján. A kastélyon ma is látható címer Wattay III. Pál címerével egyezik meg, de a címerpajzson a hármashalom helyett korona található.

A halotti zászlón a korona sem szerepel, Wattay I. Pál címeréhez hasonlóan „lebeg” a nyilat tartó kar. A sisakdísz szarvasa a szájában lefelé mutató nyilat tart.

A család többi, Dunakeszit nem birtokló tagjai és ágai az ismertett címerektől teljesen eltérő címerekkel is rendelkeztek.

ÁGOSTON ANDRÁS

Cserkészélet a dunakeszi MÁV műhelytelepen

A vasúti alkalmazottak gyermekei Magyarországon az elsők között ismerkedhettek meg a cserkészmozgalommal. Krámer Gyula mérnök 1915-ben szervezte meg a debreceni MÁV műhely tanonciból a 23-as MÁV Egyetértés cserkészcsapatot, akikkel már két év múlva Szolnokra látogatott, hogy a helyi tanonciskola vezetői és növendékei előtt bemutatót és cserkészavatató ünnepélyt rendezzen.¹

A debreceni szerveződés hatására a MÁV műhelyekben beindult a cserkészélet. 1922-ben megalakult a Szolnoki Műhely 856-os Millennium és a Miskolci Műhely 194-es Széchenyi István, 1923-ban pedig a budapesti Északi Főműhely 242-es MÁV Törekvés cserkészcsapata. 1923 augusztusában kilenc taggal létrejött az Istvántelki Főműhely 261-es Irinyi János, 1924 októberében pedig a Szombathelyi Műhely 67-es Haladás cserkészcsapata.² A Székesfehérvári Műhely 225. számú gárdája Baross Gábor nevét vette föl.³

A Dunakeszi Főműhely 109. számú Magyarság cserkészcsapatát 1928. október 28-án hozták létre⁴, de ekkor már tíz éve folyt (megszakításokkal) cserkészmunka a dunakeszi műhelytelepen.

Dr. Cseresnyés Tibor 1918-ban hívta életre Dunakeszire menekült vasutas családok fiúgyerekeiből a Magyar Szent Korona cserkészcsapatot, ám miután a Tanácsköztársaság alatt betiltották a cserkészszövetséget, a csapat megszűnt.⁵ 1919 végén Holló Aurél, mint parancsnok újjászervezte a csapatot Magyar Címer néven, fenntartó testületnek pedig megnyerte az Ébredő Magyarok Egyesületét.⁶ Ismeretlen okok miatt ez a kezdeményezés is kudarcot vallott. (Feltehetően az ÉME nem tudta anyagilag támogatni a vagonlakó családokból jövő cserkészeket.)

1920-ban a dunakeszi MÁV polgári iskola újra cserkészcsapatot szervezett, ami gróf Apponyi Albert nevét vette föl, és hamarosan megkapta a 109-es számot. A szervező testület elnöke az iskola igazgatója, Kocsner (később Szilvágyi) Róbert volt, aki a megalakulás után a csapatparancsnoki tisztelet is betöltötte.⁷ Még ebben az évben megtartották az első cserkészavatást, és nyáron megrendezték az első cserkész tábor Nagysálon. 1921-ben Pusztadinyéshátra, 1922-ben Szigetmonostorra, 1923-ban Pilismarótra mentek táborozni, megindultak a foglalkozások és a próbázások. 1924. július 1-én azonban megszűnt a csapat fenntartója, a MÁV polgári iskola. Az ideiglenesen Dunakeszin letelepített menekülteket fokozatosan máshová helyezték, és velük a cserkész is elszéled-

tek. A csapat már nem tudta folytatni a működését, ezért a vezetőség a cserkészszövetségben bejelentette a munka szüneteltetését.⁸

Új lehetőség adódott 1926-ban, amikor számos munkás és tisztviselő család költözött a műhelytelepre, hogy üzembe helyezzék a Dunakeszi MÁV Főműhelyt. A megváltozott helyzetet kihasználva a cserkészcsapat vezetősége az első adandó alkalommal hozzáfogott az újjászervezéshez. Lányi Ferenc főműhelyfőnököt kérték fel a szervezőtestület elnökének, és elérték, hogy a főműhely vállalja el a csapat fenntartását.⁹

Ilyen előzmények után alakult meg 1928. május 28-án a 109. számú Magyarság Cserkészcsapat, melynek parancsnoka újra Kocsner Róbert középiskolai tanár, MÁV titkár lett.¹⁰ A csapat 46 tagja 1928. október 28-án tette le a cserkészfogadalmat. Az első ünnepélyes avatáson a díszvendég Zadravetz István tábori püspök volt, aki beszéde végén a rajzászlót is felszentelte.¹¹ Jól tükrözi a kor hangulatát az 1928-as parancsnoki jelentés egy részlete: „... cserkészlelkülettel folytatva a munkát mi is parányi szikrái leszünk annak a nagy cserkészzerőnek, melyet Isten dicsőségére, és édes Hazánk feltámadására gyűjtünk.”¹²

A 109. számú Magyarság Cserkészcsapat tanácsának tagjai balról: –, Nagy Károly táborvezető, Ilkei Sándor parancsnok, Bozsó Zoltán rajvezető, Boros Ernő rajvezető, Várkuti József rajvezető.

1929 májusában a főműhely indulásának harmadik évforduló ünnepségén meglátogatta a csapatot Teleki Pál volt (és leendő) miniszterelnök, tiszteletbeli főcserkész.¹³ (12 év múlva,

1 Rákosi Jenő (főszerk): *Magyar Vasutasok Albuma*. Budapest: 1927. 108. (A továbbiakban: Rákosi 1927). Krámer (később Kamarás) Gyula 1926-tól 1931-ig a szolnoki MÁV (járműjavító) műhely főnöke volt.

2 Rákosi 1927. 105-108. Varga Károly: *Vasúti járműjavító üzemek története*. Budapest: Magyar Államvasutak Rt. 2005. 249-250. (A továbbiakban: Varga 2005.)

3 Varga 2005. 249.

4 *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. kézirat, é.n. (terminus ante quem: 1944.) Révész István Helytörténeti Gyűjtemény Műhelytelep szekció 158 (A továbbiakban: RIHGY Műhelytelep 158) 297.

5 uo. 296.

6 uo. 296.

7 Kollár Albin: *A MÁV Műhelytelepi Polgári Iskola története*. in: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* V. évf. 1. szám. (2012) 9.

8 *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. Kézirat, é.n. 296-297.

9 uo. 297-298.

10 Szakáll Lászlóné: *A dunakeszi műhelytelep*. Kézirat, 1996. 55. (A továbbiakban: Szakállné 1996.)

A 109-es Magyarság cserkészcsapat parancsnokai: 1928-1934 Szilvágyi (Kocsner) Róbert tanár-MÁV titkár, 1934-1936 Gordon János MÁV mérnök, 1936-1938 Borosi Vass József MÁV mérnök, 1938-1939 vitéz Tarján Jenő MÁV mérnök, 1939-1940 Kocsis Tibor MÁV mérnök, 1940-1945 Ilkei Sándor művezető. in: *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. kézirat, é.n. p. 295-320.

11 *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. kézirat, é.n. 298.

12 uo. 299.

13 Szakállné 1996. 55.

1941. április 7-én a Magyarország cserkészcsapatból húsz fő vett részt a miniszterelnök budapesti temetésén.)¹⁴

Megindult a munka, elkezdődtek a kirándulások, cserkészfoglalkozások, harcszerű játékok, gyakorlatok és őrsi akadályversenyek. Létrejött a Rigó, a Mókus, a Turul és a Párduc őr, melyek tagjai a gyakorlatokat többnyire a műhelyteleppel szemben lévő (azóta beépített) kiserdőben végezték (pl. táborépítést és tökéletesítést, nyomkeresést, főzést, térképolvasást, elsősegélynyújtást, megfigyelést.)¹⁵ 1937-ben a főműhelytől kapott bontási anyagból felépült a cserkészotthon, amiben játékszobát, klubszobát, vezetőségi helyiséget és raktárt rendeztek be.¹⁶ (Ennek helyén jelenleg a Bárdos Lajos Általános Iskola volt „fehér háza”, vagyis napközis épülete található.)

A Duna közelsége természetessé tette volna egy vízi cserkész raj megszervezését, ám a csapat csak 1941-1942-ben tudott pár csónakot vásárolni, amivel megindulhatott a vízi cserkészlet. Első túrájukat Nyuli István 1942. augusztus 1-től 8-ig vezette Gönyű és Dunakeszi között.¹⁷

Minden vasutas cserkészcsapatnak volt valamilyen specialitása. A miskolciakat pl. tűzoltásra is kiképezték, a szombathelyiek híresek voltak saját tervezésű sátraikról és mozgókonyhájukról, a székesfehérváriak az 500 kötetes cserkészeti tárgyú könyvtárukról.¹⁸ A dunakeszi csapat büszkesége a széles körű közszeretnek örvendő fúvószenekar volt. Hargitai János, majd Pozsgai Antal vezetésével minden műhelytelepi rendezvényen felléptek, sokszor adtak térzenét a Rozsnyai-féle vendéglő udvarán, és 1934-ben negyven tagjuk a Magyarország Dal és Önképző Egyesület küldöttségét is elkísérte Lengyelországba.¹⁹ Az 1933-as jamboree-n a Magyarország cserkészcsapat fúvószenekara fogadta Budapesten és Gödöllőn a kormányzót és a vendégeket (többek között a cserkészmozgalom alapítóját, Robert Baden-Powellt).²⁰

A fúvószenekar 1937 nyarán Alagon játszott

14 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 313.

15 Rákosi 1927. 107.

16 Szakállné 1996. 57.

17 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. kézirat, é.n. p. 317. 1938-ban a székesfehérvári és a dunakeszi műhely csapatát leszámítva az összes vasutas cserkészcsapatnak voltak már csónakjai és kenui. Egrý Ferenc: Szociális intézmények és berendezések a M. kir. Államvasutak műhelyeiben. Kézirat, 1938. 35. (A továbbiakban Egrý 1938); Varga 2005. 193.

18 Varga 2005. 246-250.

19 Szakállné 1996. 59.

20 Varga 2005. 248.

A Magyar Cserkészszövetség alapszabálya szerint a cserkészlet feladata „talpraesett, a gyakorlati életben jártas, természetszerető, vidám és mindenekelőtt istenhívő” ifjak nevelése. Ennek jegyében a csapat igyekezett megfelelni a Sík Sándor által megfogalmazott „emberebb ember, magyarabb magyar” eszményképnek, és részt vett a környék egyházi-, hazafias-, társadalmi- és jótékony célú ünnepélyein. Minden évben ott voltak az úrnapi és a húsvéti körmeneten, őrseget adtak a Szent Sír mellett, Hősök napján pedig teljes létszámban kivonultak a dunakeszi I. világháborús emlékműhöz.²¹

Bozsó Zoltán a csapat cserkészvezetője

1930-ban rendezték meg először a később hagyománnyá vált karácsonyi cserkész ünnepséget a műhelytelepi kultúrház nagytermében. Minden évben ekkor tartották (számos fizetővendég előtt) a jelöltek cserkészavatását, a cserkészek fogadalmának megújítását és a karácsonyi színelőadást, amire a fellépők az őszi hónapokban készültek fel.²² A karácsonyi rendezvény rendszerint egy táncal egybekötött tea-esttel zárult.²³ Az ünnepélyen a csapat tagjait a vezetőség egy-egy szeretetsomaggal lepte meg, a cserkészek pedig valamilyen kis aprósággal kedveskedtek mindenkinek, aki bármilyen tekintetben támogatta a csapatot.²⁴

A MÁV és a főműhelyi kolónia anyagi támogatása nélkül a cserkészélet hamar ellehetetlenült volna, sőt feltehetően maga a csapat sem jöhetett volna létre, hiszen a dunakeszi műhelytelepi cserkészek nagyrészt munkás és kistisztviselő szülők gyermekei voltak. A létszám 1941-ben 114 fő volt, ebből műhelyi tanonc: 17 fő, műhelyi iparossegéd: 12 fő, vasutas szülők

21 RIHGY XXII 224/2006. fotó. A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. kézirat, é.n. 305. , 309.

22 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 302.

1934 karácsonyán a cserkészek a Berecki karácsonyfa című színművet mutatták be. Vasúti Hírlap. 1934. január 5. (XIV. évf. 1. szám) 4. Dunakeszi főműhely karácsonyi ünnepsége.

23 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 302.

24 uo. 301.

gyermek: 52 fő, nem vasutas szülő gyermeke: 24 fő, vezető: 4 fő.²⁵ Sok szülő a cserkészruhát is csak komoly nehézségek árán tudta finanszírozni, ezért ha a vezetés a legszegényebb gyerekeket nem akarta elveszíteni, muszáj volt ruhasegélyt osztani a példás magaviseletű és törekvő cserkészjelöltek között.²⁶

Noha a Magyarság cserkészcsapat a főműhely által nyújtott háttér miatt sokkal szilárdabb gazdasági lábakon állt, mint pl. a Dunakeszi községben 1936-ban megszervezett 834-es Fráter György cserkészcsapat, ennek ellenére rendkívül fontos volt, hogy a műhelytelepi cserkészek saját bevételhez juthassanak. Sokáig az egyetlen bevételi forrást azok a színelőadások jelentették, amiket egy évben többször is bemutattak a telep kultúrházában. Új lehetőség nyílt 1939-ben, amikor a cserkészek engedélyt kaptak, hogy jégpályát nyissanak, aminek fenntartását (takarítását, locsolását) és a jegyszedést is magukra vállalták.²⁷ 1940-től a moziban a telepi katolikus templom felépítését szolgáló kultúrfilm vetítésén láttak el pénztári feladatokat, amiért a csapat minden vetített film után öt pengőt kapott.²⁸

A műhelytelepi cserkészek évente több kisebb kirándulást tartottak a környéken. Az 1932-es évben március 13-án Csomádon, március 20-án Fóton, május 14-16-án Rákoscabán, június 29-én Visegrádon, augusztus 14-15-én Gödöllőn, augusztus 22-23-án Balatonkenesén, szeptember 7-8-án Bánkon jártak.²⁹ A kirándulások száma látványosan megnövekedett, amikor 1936-ban Besseneyi Ferenc MÁV villanyszerelő műszerész cserkésztsztként visszakerült a Magyarság cserkész-

csapatba.³⁰

A csapat kiscserkszei bárányokat simogatnak

A legmaradandóbb élményeket azonban nem a kirándulásokon, hanem a nyári nagy táborokban szerezhették a cserkészek. Már 1928 augusztusában rendeztek egy rövid

próbatáborozást Dunabogdányban,³¹ és innentől kezdve a vezetőség igyekezett minden nyáron tábort szervezni. 1929-ben tartotta a cserkészcsapat az első nagy táborozását július 3-tól 26-ig Rábagyarmaton.³² 1930-ból nincs adat, 1931-ben biztosan volt nyári tábor, de nem tudni hol. 1932. július 5. és 26. között Nógrádban, a Rókahegyen, 1937-ben Gombán, 1938-ban Fehérvár-Csurgón, 1939-ben pedig Márianosztrán táborozott

a csapat.³³

Zászlófelvonás az 1929-es rábagyarmati táborban

Megvalósíthatatlanok lettek volna a kirándulások – és különösen a nyári táborok – a MÁV által adott vasúti szabadjegyek és különkocsik (marhavagonok és személykocsik) nélkül, melyek a felszerelést és a táborozókat szállították.³⁴ Az indulás előtt ezek a főműhelyi iparvágányra állított, zöld lombokkal feldíszített kocsik szolgáltatták a hátteret Lányi Ferenc évenkénti beszédéhez, melyben a főműhelyfőnök ünnepélyesen elbúcsúztatta a táborba indulókat. Lányi egész hivatali ideje alatt teljes odaadással támogatta a dunakeszi cserkészet

ügyét, fia is a cserkészcsapat aktív tagja volt.³⁵

Indulás a táborba a Főműhelyből

Noha a cserkésztsztek is felismerték, hogy egy-egy nyári nagy tábor közösségépítő hatása felbecsülhetetlen, mégis több évben előfordult, hogy a Magyarság cserkészcsapat – különböző okok miatt – nem tudott táborba menni. Az egyik ilyen

²⁵ uo. 315.

²⁶ uo. 298., Egy 1938. 26.

²⁷ *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. kézirat, é.n. 310.

²⁸ uo. 312.

²⁹ uo. 303.

³⁰ Besseneyi Ferenc (1906-1979) a családjával Zsolnáról elmene-külve vagonlakóként került Dunakeszire. A cserkészcsapat alapító tagja volt. Megkapta az életmentő kitüntetést, a magyar cserkészet legnagyobb presztízsű (1924-ben alapított) elismerését. Tagja, 1939-től pedig városi megbízottja volt a magyar-lengyel cserkészkörnek. Szakállné 1996. 56.

³¹ Varga 2005. 248.

³² Varga 2005. 248.

³³ *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*. Kézirat, é.n. 303, 306, 307, 310.

³⁴ RIHGY XXII 214/2006 fénykép.; RIHGY XXII 217/2006. fénykép.

³⁵ Szakállné 1996. 55-56.

év az 1933-as volt, amikor a Gödöllőn és Budapesten megrendezett IV. cserkész jamboree-n (világtáborozáson) 50 fővel vett részt a csapat (48 tag a X. altáborban, mint törzscsapatbeli; 1 fő az idegenvezetőknél és tolmácsoknál; 1 fő a műszakiaknál), ezért a külön nagy táboruk elmaradt. Ezt a hiányt kirándulásokkal próbálták pótolni.³⁶ Példamutató magatartásukért és munkájukért a X. altábor vezetőjétől, Árky Zoltántól a cserkészek egy selyemzászlót kaptak, amit október 29-én szenteltek fel a műhelytelepi iskola alagsorában lévő kápolnában. A misét celebráló Vinczetics Tibor lelkész Krisztus király ünnepét kihasználva harcosan legitimista szentbeszédet tartott a cserkészeknek és a nagyszámú vendégseregnek. Zászlóanyának a főműhelyfőnök feleségét, Lányi Ferencnéét kérték fel.³⁷

Út az állomástól a táborhelyig

1936-ban anyagi nehézségek miatt maradt el a nagy tábor. 1940-ben lett volna pénz egy Nagybatonyba tervezett táborozásra, ám a környéken kitört száj- és körömfájás járvány miatt nem lehetett volna megoldani a cserkészek tejjelátását. Amikor végre a csapat vezetésének sikerült új, alkalmas táborhelyet találni a Szokolyához közeli Törökpatak mellett, kiderült, hogy a MÁV igazgatóság a háborús helyzet és a szállítási nehézségek miatt sem szabadjegyet, sem teherkocsit nem tud a cserkészek rendelkezésére bocsátani.³⁸ A vasúti kocsik hiányában 1940-ben, és az ezt követő háborús években elmaradtak a nagy táborok.³⁹ Ezek részbeni pótlására 1941. augusztus 15. és 20. között és 1942 nyarán Besseneyi Ferenc mozgótábort vezetett Erdélybe, melyben a dunakeszi táborozók elnyerték az Erdélyi Díszjelvényt.⁴⁰

36 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 303-304.

Egy fotó megőrizte az utókornak, hogy hogyan nézett ki Gödöllőn a dunakeszi műhelytelepiek fából készült, faragott táborkapuja: a kapu közepe a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület jelvényt idéző lyrárt formán, közepén, a húron a lilioson cserkészjelvényt. A kapu tetején szárnyaskerek, a koronás kiscímer és Dunakeszi Magyarság felirat. A díszes kapu két oldalán keresztbe tett trombiták, fagottok, és 1-1 vadászkürt látható. RIHGY XXII 215/2006. fotó.

37 A zászlószentelés részletes programját lásd: *Vasúti Hírlap*. 1933. november 14. (XIII. évf. 21. szám) 6. Zászlószentelés a dunakeszi-alagi főműhely cserkészcsapatánál. ; A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. kézirat, é.n. 304.

38 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. Kézirat, é.n. 312.

39 uo. 314.

40 Az útvonal: Csucs, Királyhágó, Körösfő, Körösbörtű, Sepsiszentgyörgy, Sepsibükkzád, Szent Anna tó, Gyilkos tó, Gyergyó, Szászrégen, Marosvásárhely, Kolozsvár. Szakáll 1996. p. 56., RIHGY XXII. 221/2006., RIHGY XXII. 222/2006., RIHGY XXII. 223/2006., RIHGY XXII. 225/2006. fotók.

Várkuti József cserkészrajvezető

1942-ben megalakult Magyarországon a Leánycserkész Szövetség, Dunakeszi Műhelytelepen pedig megkezdte működését a 240. számú Árpádházi Szent Kinga Cserkészcsapat, akikről pár fényképen kívül nem sok adat maradt fenn. Névválasztásukat minden bizonnyal a műhelytelepi közösség 1934 óta szoros lengyelországi kapcsolatai inspirálhatták.

Az Árpádházi Szent Kinga cserkészcsapat táncgyűjtése

Miután 1944 őszén a műhelytelepi rover cserkészeket, mint leventéket a nyilasok nyugatra vitték, 1945 januárjában a németektől megszabadult országrészekben újjászerveződött a magyar cserkészmozgalom.⁴¹ A Magyarság csapatának egy része még részt vett 1947 nyarán a franciaországi Béke jamboree-n,⁴² a lányok pedig augusztusban Pálfán táboroztak.⁴³ Ebben az évben rendezték az utolsó cserkésztszti eskütételt. Ősszel a műhelytelepi MÁV iskolában megindult az úttörőcsapat szervezése.⁴⁴ 1948-ban a cserkészotthont átadták az úttörőknek, a Magyarság Cserkészcsapatot beolvastották az 1948 őszén megalakult 3742. II. Rákóczi Ferenc úttörőcsapatba, a Szent Kinga Cserkészcsapat leányai pedig a 3747. számú Hámán Kató úttörőcsapat tagjai lettek.⁴⁵

41 Szakállné 1996. 57, 60.

42 uo. 1996. 57.

43 RIHGY XXII A/224/a fotó.

44 Szakállné 1996. 57.

45 uo. 1996. 57.

VIZDÁK KAMILLA

Révész István tábori püspök, mint Dunakeszi plébánosa

II. rész

Lelkipásztorként már megismerhettük Révész István működését és tevékenységét, a következőkben, mint politikus láthatjuk őt, hiszen a hitélet fejlesztése mellett részt kellett vállalnia az országos politikában is.

V. Plébánosként politikus

V.1. A néppárti gyűlés

1896 volt az az év, amikor megromlott az egyház és a kormány viszonya, és ez volt az az esztendő, amikor Révész politikusként is feltűnt. A *Váci Közlöny Helyi és Vidéki Érdeklő Hetilap* ekkor alakul át *Politikai és Társadalmi Hetilappá*, melynek a plébános több éven keresztül munkatársa volt.¹

A Váci Közlöny címlapja

1896. július 5-én vasárnap délután négykor Vácon, a Konstantin téren a Katolikus Néppárt gyűlést tartott, melyen Révész is felszólalt. Témájának címe: „Kell-e új rend?” A nagygyűlés célja az volt, hogy felhívják a figyelmet a vallási és lelkiismereti szabadságra.²

A néppártiak lelkesedését tekintve nem kellett aggódni a párt jövője felől. A polgárok diadalkaput emeltek a bevonuló lovas bandériumoknak és a szépen díszített kocsisornak, melynek elején Révész István haladt egy olyan négyes fogaton, melyet bármely gazdag mágnás megirigyelhetett volna. A háromszáz virágcsokorból, melyet a helyi polgárnők kötöttek, Révésznek is jutott egy csokor, melyet egy Tobak Erzsébet nevű kislány adott át a plébánosnak. Olyan pompában vonultak fel a néppártiak, hogy a kormányon lévő liberális Szabadelvű Párt egy kicsit veszélyben érezte magát. Rémhíreket terjesztettek a néppártiak között, de látva a lelkesedést alábbhagyott rosszindulatuk. A gyűlésen megjelent Apponyi Géza, a Néppárt elnöke is, akit Virter Lajos nagyprepost fogadott.³

A rendezvényen felszólaló Révész beszédének hatásáról a szűnni nem akaró taps és éljenzés árulkodott. Szónoklatát egy 1849-es történettel kezdte, mely arról szólt, hogy Paskievics, az orosz cári sereg főparancsnoka fel akarta gyújtani Vácot, de ezt megakadályozandó, gróf Zichy Hippolit alsóvárosi plébános magát ajánlotta fel, csak azért, hogy a váciakat, a

híveit megmentse. A bevezető után rátért a polgári házasság, a polgári anyakönyvezés, a néptanítók béremelésének problémájára. Világosan látszott, mennyire ellenzi a liberális kormány rendelkezéseit. Nyíltan kimondja, hogy rossz döntés volt levenni a papság válláról az anyakönyvezést, hiszen addig ingyenes volt, és lelkiismeretesen végezték, ma pedig súlyos összegeket emészt fel, és nem is biztos, hogy hatékony, pláne ahol több községre jut egy anyakönyvvezető. Továbbá hiába van lehetősége az embereknek elmenni anyakönyvvezetőnek, még sincs rá jelentkező. A polgári házasság szintén nagyon rossz „találmány”, mert ezzel felbontható a frigy, ezáltal tönkremennek életek, de főként az asszonyok és gyermekek sínylek meg ezt. A házassági törvény mély erkölcsi válságba taszította az ország lakóit, hiszen azok a törvény miatt könnyelműek lettek egy olyan intézményt tekintve, melynek egy egész életre kellene szólnia. Felhívja a figyelmet arra, hogy Németországban már a visszavonását követelik ennek a törvénynek, de a magyar kormány ezt figyelmen kívül hagyva, épp most vezeti be, és nem tanul más országok hibáiból. Révész szerint az új törvények csak a vallástalan, felekezethez nem tartozó emberek javait szolgálják, kútba vetve ezzel a keresztény erkölcsöt. Attól félt, hogy amit az évszázadok alatt külső ellenségnek, tatárnak, töröknek nem sikerült elpusztítani, azt most a belső „erkölcsi nyomor” megteszi. Beszéde végén biztatott, hogy nem szabad csüggedni, hiszen az igazság győzni fog, hisz azt nem lehet megölni.⁴

A váci Konstantin tér

A liberális újságokban merőben eltérő gondolatok olvashatóak a Néppárt gyűléséről. Szerintük származékos volt az egész, mert kérvényezték, hogy gyűlést tartsanak, pedig ezt elég bejelenteni. Sőt, nem is váciak voltak jelen, hanem a környező települések lakói álltak a tömegben. Szerintük a Néppárt gyűlése óriási kudarccal végződött, mire egy néppárti, gúnyval a következőket üzentek: „az Isten soha a liberálisoknak ilyen kudarcotot ne adjon.”⁵

1 D. Varázséji Gyula: Olvasóinkhoz. *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 2.

2 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 27. szám. 2.

3 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 28. szám. 1-2.

4 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 28. szám. 4-6.

5 Uo. 6.

V.2. „A váci választó kerület néppárti jelöltje”⁶

A *Váci Közlöny* cikkeit olvasva egyértelműen látszik, hogy a szerkesztők a Néppárt hívei. Fel is hívják a figyelmet arra, hogy kire kell szavazni: „Arra a pártra szavazzunk, a mely zászlajára írva hordozza: hogy visszaállítja az ország keresztény jellegét és rendezi a gazdasági állapotokat. Ez a párt pedig egyedül a néppárt.”⁷

1896. augusztus 8-án Révész Istvánt a dunakeszi plébánián felkereste néhány váci polgár, hogy felkérjék őt néppárti jelöltnek, aki el is fogadta a váci választó kerület jelölését. Az emberek nagyon bíztak abban, hogy a kiváló szónok, szeretett és elismert pap méltó módon fogja képviselni híveit és választóit egyaránt a törvényházban. Az új jelölt válaszában a következőket mondta: „Az én fegyverem a türelemmel párosult szeretet lesz, amely szeretet nem kérdezi, hogy katolikus, protestáns vagy zsidó-e valaki, hanem szeretettel keblére ölel mindenkit, ki hitét és hazáját igazán szereti.”⁸ Programja a tiszta és egyenes beszédre alapult, mellőzve minden kereszténységgel szembemenő cselekvést. Tudta azt, hogy nem származása vagy vagyona miatt választották meg, hanem azért, mert szót ért az emberekkel, és hazáját, népét fogja mindig szolgálni.

Első programbeszédét szeptember 27-én tartotta volna Vácon, a Konstantin téren, de az a kedvezőtlen időjárás miatt elmaradt, ezért az időpontot áttették október 4-ére. A rendőrség nem engedélyezte, hogy zene szóljon, és bevonulni is csak lóháton vagy kocsin lehetett. Sokan persze nem foglalkoztak ezzel, és gyalog mentek.⁹ Mintegy ötezer ember vonult fel a székesegyház előtti téren. Beszédében Révész felidézte a néppárti gyűlésen mondottakat is, de itt már egy sokkal letisztultabb és elkötelezettebb programot adott elő. Programjának három alappillére volt: az egyházpolitika, a kisiparos és földműves osztály helyzete és a politikai szabadság. Szerinte az egyháznak és a kormánynak párhuzamosan kell működnie, nem kebelezheti be egyik a másikat. Az egyik hatalom hatásköre mulandó, hiszen csak a földi dolgokra terjed ki, a másik viszont a lelkek üdvösségéről gondoskodik. Egy vallástalan állam nem lehet boldog és politikailag stabil, mert nincs jelen az a hit, amelyre a polgárok támaszkodhatnak. A cél az, hogy visszavonják a liberálisok az egyházpolitikai törvényeket, hisz azok teljesen ellentmondanak a magyar nép ezeréves történelmének. Kimondja, hogy olyan országban akar élni – és tenni is fog érte –, ahol nincs különbség ember és ember között, még ha különböző vallásúak is, mert egy a lényeg, és az a hit. A kisiparosok és földművesek helyzetének jobbá tételét tekinti Révész legfontosabb feladatának, épp ezért nem rejti véka alá származását. Burkoltan, de érthetően fejezi ki, hogy a magyarországi ipart csakis a tőke és nem a szakértelem mozgatja. A földműves osztálynál sem jobb a helyzet, hiszen ők keresetük egyharmadát adóba kötelesek befizetni, míg aki készpénzben kap fizetést, az csak egy-két forintot adózik, aki pedig valamely börzén vagy tőzsdén jut pénzhez, az semmit nem köteles adóban befizetni.

Ebből is látszik, hogy kizsákmányolják a legszegényebb osztályt. Lehetővé kell tenni e két réteg számára a könnyebb

hitelfelvételt is, mert elemi csapás esetén elveszthetik mindenkiket. A vámközösséget egy rosszul szervezett intézménynek titulálja, mert a hazai jó minőségű terményeinkért cserébe csak silány iparcikkeket kaptunk. Harmadik pontjában a politikai szabadság szerepel, melyet a liberálisok teljesen meggyaláztak, eltiporták a nemzet támaszát, a vallást. Ezt kívánja megakadályozni, és a néppel a Néppártot diadalra vinni.¹⁰

V.3. A merénylet

A felemelő programbeszéd után a plébános kocsira szállt, és elindult Dunakeszire, de útközben majdnem tragédia történt. Epstein Benjamin diák revolverrel le akarta lőni Révészt, de szerencsére a golyó célt tévesztett. A tanulót elkapták, de bizonyítékok hiányában aznap elengedték, hiába tanúskodtak ellene a szemtanúk. Másnap újra kihallgattak mindenkit, de ugyanaz lett az eredmény. Epstein megúsza a felelősségre vonást. A polgárok hangulata cseppet sem volt békés a merénylet után, hiszen tisztelt képviselőjelöltjükre fogott pisztolyt Epstein.¹¹

V.4. Az 1896-os választások és visszavonulás

A Néppárt az október végi, november eleji választásokat megelőzően rendre és békességre intette szavazóit, hogy cáfolják az alaptalan vádak, mely szerint pártjuk lázongó társaság lenne. A szavazás eredménye összességében a következő lett: Gajáry Géza (Szabadelvű Párt) 1333, Révész István (Néppárt) 1067, Majthényi Péter (független) 327 szavazatot kapott. Az országban több helyen például, Kecskeméten, Ráckevén is pótválasztásokat írtak ki. Ezek között a városok között Vác is szerepelt, ahol a polgárok nyugodtak és csendesek maradtak.¹²

Révész vetélytársa, Gajáry Géza programbeszédében a papságot támadta. Ez a „szónoklat” a papok kisemmizését, vagyonuk, földjeik és állataik elkobzását sürgette, melyeket aztán a szegényeknek adna.¹³ Egy *Közlöny*-cikk szerzője a következőket írja a liberálisokról és a néppártiakról: „A kormánypárt gazdag, a néppárt szegény, nincs lélekvásárlásra való pénze. Ott van a hatalom és a presszió minden képzelhető eszköze, itt csak az önzetlen lelkesedés.”¹⁴

Révész István és Gajáry Géza

6 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 32. szám. 1.

7 Uo. 1.

8 Uo. 1.

9 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 39. szám 1.

10 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 41. szám 1-4.

11 Uo. 5.

12 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 44. szám. 4-5.

13 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 44. szám. 5.

14 Varga Mihály (szerk.): *Váci Közlöny*. XVIII (1896) 46. szám. 1-3.

A képviselőjelölt plébános az első forduló után megköszönte szavazóinak, hogy rá voksoltak, és biztatta őket, hogy az igazság előbb utóbb győzni fog. Tudta, hogy ellene van a pénzsovár réteg, ellene van a lélekvásárlók rétege. Tudta, hogy vannak olyan emberek, akiknek kötelességük lett volna a Néppártra szavazni, mégsem tették, és ez nagyon fájt neki. A Szabadelvű Párt első körös győzelme sokakat elszomorított, de mégsem adták föl. A második fordulóban is elmentek szavazni, ami ugyanazt az eredményt hozta. Vác képviselője így a kormánypárti Gajáry Géza lett 1548 szavazattal.¹⁵

Eddig nem tettem említést Révész betegségről, tüdő- és gyomorhurutjáról,¹⁶ ami miatt többször ment különféle fürdőkbe kúrákra. Mindezt azért most említem, mert a politikai harc sem használt egészségének, hiszen gondolatait más töltötte ki. A választások után visszavonult falujába, hogy folytassa lelkipásztori működését, a hívek lelkének ápolását, gondozását,¹⁷ azonban nem fordított véglegesen hátat a politikának, cikkeket továbbra is írt, melyből sok meg is jelent a Váczi Közlöny hasábjain, és a Néppártot továbbra is erősítette. 1897-ben például arról ír, hogy mi a keresnivalója egy papnak a politikában. Kifejti, hogy a pap az az ember (a jegyzőn kívül), aki szoros kapcsolatban áll a néppel, és aki független ember, tehát meggyőződésének megfelelően dönthet, és csatlakozhat valamely párthoz. Álláspontja e téren a következő: „A politikában támadták meg legszentebb érdekeinket, a politikában kell a támadást visszavernünk.”¹⁸ A Néppárt különböző országjáró körútjain szívesen vett részt, így például 1902-ben a Zala megyei Alsó-Bagodon is feltűnt. Az ott elmondott beszédével, szónoki tehetségével teljesen elbűvölte az ottani embereket is. A különböző vidéki napi- és hetilapok (Alkotmány, Szombathelyi Újság) magaslató cikkeket írtak róla, melyekben kifejtik a szerzők, hogy biztosak abban, hogy Révész egyszer országgyűlési mandátumot kap, és dicsőséget hoz választókerületére.¹⁹

A *jellem* című versében olyan emberekről ír, mint politikai ellenfelei, kik, mint a nádszál, arra hajlanak, amerre a szél fúj, s nem félik az Istent:

„Mennyi cifra jellem,
Kering, bolyong itten,
Akik elfelejtik,
Hogy ver az Isten.”²⁰

Képviselő nem lehetett Révész, de megyebizottsági tag igen, sőt nem is akárhon, hanem abban a faluban, melyben káplánként tevékenykedett, és ahová annyira visszavágyott, Fóton. A választás 1898. december 15-én folyt le, és a dunakeszi

plébános fényes győzelmével ért véget.²¹ Ezt a tagságot elnyerte 1904-ben is, mikor a dunakesziek (keresztények, izraeliták vegyesen) ismét leadták szavazatukat plébánosukra, így az megint főtí megyebizottsági tag lett.²²

V.5. A második váci néppárti gyűlés és az elválás a párttól

1899 novemberében került megrendezésre a második váci néppárti gyűlés, melynek keretében több jeles ember is beszédet mondott, mint például a párt elnöke Zichy Nándor gróf és Révész István. A Konstantin téren ismét több ezer ember hallgatta végig a beszédeket. Révész beszéde most is, mint mindig igazán felemelő volt, felidézve korábbi beszédeit, programját. A plébános, hogy a népet a kitarásra buzdítsa, hivatkozik Kovács József pécsi püspök szavaira: „Amíg meg nem győznek engem arról, hogy az Ur Isten Szent Istvánt és Szent László királyt, de mindenek fölött országunk dicső Nagyasszonyát a menyországból száműzte, addig én magyar hazámat nem féltsem.”²³

1901-ben írja a Váczi Közlöny hasábjain, hogy átadja a „néppárt szeplőtlen zászlaját” egy másik férfi kezébe. Őszintén megvallja, sokáig töprengett, hogy valóban ezt az utat választja, de nem akar helyet adni további gáncsoskodásoknak, amiket épp hivatása miatt kap, azonban nem fordul el pártjától. Mindezt így fogalmazza meg: „Leteszem a zászlót, de a néppárti elvekhez hűtlen nem leszek soha, hiszen érzem, hogy előbb hitemet és a magyar nép szeretetét kellene megtagadnom. [...] Fáj megválni Önöktől! Érzem, hogy e válással egy nemes, egy szent ideál hal meg szívemben, hisz' édes vágyam volt a törvényhozás termében küzdeni a szegény magyar népnek és az én drága szülőföldemnek anyagi és erkölcsi érdekeiért.”²⁴

Révész István

A fenti tanulmány, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen készült szakdolgozat része

15 Varga Mihály (szerk.): Váczi Közlöny. XVIII (1896) 46. szám. 6.

16 VPKL. Privata. Révész Stephani. 1890. május 22.

17 Tragor Ignác: Váci bölcsők, váci koporsók. A Váci Múzeum-Egyesület ünnepi közgyűlésein elhangzott emlékbeszédek. Váci Múzeum-Egyesület. Vác, 1938., 147.

18 Varga Mihály (szerk.): Váczi Közlöny. XIX (1897) 11. szám. 1.

19 Kokovay János (szerk.): Váczi Közlöny. XXIII (1901) 35. szám. 2.

20 Révész István: Tavasz az őszben. Versek. Kecskemét. 18.

21 Varga Mihály (szerk.): Váczi Közlöny. XX (1898) 52. szám. 5.

22 Koncz József (szerk.): Váczi Közlöny. XXVI (1904) 46. szám. 4.

23 Pálincás Antal (szerk.): Váczi Közlöny. XXI (1899) 45. szám. 3-4.

24 Kokovay János (szerk.): Váczi Közlöny. XXIII (1901) 38. szám. Rendkívüli kiadás

